

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

3

DISSERTATIONES ARCHAEOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHAEOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATÆ

BUDAPEST, 1961.

RÉGI IRODALOM - ALTES SCHRIFTTUM

RÉGI ÁSATÁSOK UJ EREDMÉNYEI

A mult század ötvenes éveiben ősrégészeti kutatásunknak volt már némi hagyománya, rendszeresebb ásató munkák azonban csak a hetvenes években indultak meg. Ezek sem voltak valójában mai igényeinket is kielégítő feltárások, csupán leletanyag gyűjtésére szorítkoztak s a közlemények a lelőköriülményekről legtöbbször csak néhány szóval emlékeztek meg.

Annál örvendetesebb, ha az elfeledett régi írásokat forgatva, olyan eredményekre is bukkannunk, melyek főleg megfigyeléseik pontosságában ma is korszerűek, sőt új adatokat is nyújtanak.

Érdy János volt a mult század közepének legtöbbet dolgozó régészeti kutatója. Az őskortól a középkorig mindent ásatott és közölt. Mintegy 30 kisebb-nagyobb tanulmány tanusítja fáradhatatlan tevékenységét /1/. Nem elégedett meg az ásatások pontos leírásával, hanem igyekezett megvilágítani a közölt leletek történeti szerepét is. Természetesen az őskori leletekhez fűzött magyarázatai távol állnak mai elképzeléseinktől, azonban a szándékról, a történeti folyamat megvilágítására irányuló törekvésről most is csak elismerően emlékezhetünk meg.

Ásatási célkitűzéseit egyik legkésőbbi - a pilinyi kis ásatásáról szóló - beszámolójában foglalta össze. Helyes megállapítása szerint a rögtönzött ásatások nem vezethetnek jó eredményekre. "A sírok rendszeres vizsgálatának mellőzhetetlen kellékei: először a mértani helyrajz vagy helytérkép, melyen minden felásott sír, annak száma s a többlettől távolsága föl legyen jegyezve. Másodsor a helyszínen vezetendő napló, mely minden egyes kikutatott sírnak mélységét, fekvése irányát, a holtak eltakarításá módját, hamvvedreit, kisebb edényeit, eszközeit és ékszereit, azok számát, mekkoraságát és minden előforduló körülményt foglaljon magában "/2/. Olyan program ez, melyhez nem szükséges semmit se hozzáfűzünk, csak azt, hogy egy pontos feltárástól ennél többet lényegében ma

sem kívánunk.

Érdy célkitűzéseit a kelenföldi bronzkori urnasírok feltárásával és közlésével valósította meg. Az Archaeologiai Közlemények II. kötete örökítette meg 1861-ben kelenföldi munkáját /3/. Mintaszerű összesített pontos helyszínrajz s az egyes sírokról készült külön rajzok azt tanúsítják, hogy Érdy korának európai szinten álló kiváló ásató régésze volt.

Néhány munkája, - főleg azok, amelyek nem a közismert régészeti folyóiratokban jelentek meg, - feledésbe ment. Ez volt a sorsa az aszódi kisebb ásatásáról tartott akadémiai előadásának, mely nyomtatásban az Akadémiai Értesítő 1854. évi kötetében látott napvilágot. Beszámolóját az itt is közölt rajzaival illusztrálta /4/.

Ha a korábbi kutatás alaposan tanulmányozta volna Érdy kis munkáját, akkor a bronzkori hatvani kultúra temetkezési szokásait már régen világosan meg lehetett volna állapítani.

Érdy 1853-ban kapott hírt arról, hogy az aszódi evangélikus lelkész földjén a pesti országot mellett a Galga patak partján régészeti leleteket találtak. Ezért 1854 tavaszán kisebb feltárást végzett a lelőhelyen. Leírása szerint a község és a Galga felé irányuló kutatóárkot húzott a domb meredek oldalán. "A fekete gyepföld alatt sárga agyagba, majd homokrétegbe ázott sírgödrök és azokban hányt hamuval vegyített fekete föld között cserepek, széndarabok, megégett csonttöredékek és itt-ott kődarabok voltak eltemetve.... A pogánysírok edényei nem mindig hamvedrek, nincs bennök hamu."

Bár kormeghatározása és a leletekhez fűzött megállapításai nosolykeltően naivak, ásatási megállapításai azonban világosak, pontosak s mint az ujonnan előkerült leletek tanúsítják: hitelesek. Érdy eredményei csak egy új ásatás kapcsán igazolódtak. Méltányos megemlítenünk, hogy Érdy több, mint 100 éve ugyanazt látta, mint amit az 1959. évi tarnamérai ásatásokon megállapíthattunk.

Ásatási eredményeit a következőkben összegezhetjük:

1. A lelőhely pontos rögzítése.
2. A leletekről készült kitűnő rajzai világosan tanúsítják, hogy a hatvani kultúra sírjait találta meg.
3. Élesszemű megfigyelése alapján az is megállapítható, hogy a temetkezések nem urnások, hanem szórthamvasak voltak.

4. Megemlékezik a siroknál talált kövekről is.

A legutóbbi évekig nem ismertük a hatvani kultúra hitelesen feltárt temetkezéseit.

1938-ban Gallus Sándor tárt fel ugyan néhány sirt Örvényben, ezek leleteit azonban csak 1953-ban restaurálták s a figyelmet akkor sem keltette fel.

1954-ben Csalog József bontott ki leletmentés során egy sirt Jászdózsán, de ez is közöletlen adaftári jelentés maradt.

1959-ben e sorok írója tárt fel Tarnamérán több sirt, mely csak szórthamvas temetkezést tartalmazott.

Tompa Ferenc munkássága idején már ismeretes volt, hogy hamvasztások a kultúra temetkezései, ugyanis nem hitelesen kiásott temetőkből igen sok siredény került a muzeumokba, közöttük nagyméretű urnának tartott amphora alakú edények is. Ezért Tompa Ferenc - aki elsőnek ismerte fel a hatvani kultúra önállóságát - minden további nélkül urnasirokat tételezett fel a hatvani kultúra idejére, holott már Érdy János leírása alapján kitűnt, hogy a kultúra temetkezései nem urnások, hanem szórthamvasak.

Annak ellenére, hogy a hatvani kultúra igen sok siredénye került a muzeumokba, hiteles temetőhelyet alig ismerünk. Ezért 1961 tavaszán felderítő munkát végeztünk Aszódon, hogy vajon sikerül-e megtalálni Érdy János lelőhelyét. A helyszíni szemlét siker kísérte. A budapesti műút ma is a régi országot nyomvonalát követi, így nem volt nehéz Érdy leírása alapján a Galga mellett emelkedő kisebb dombot megtalálni. A véletlen szerencse is segítségünkre sietett. Az előző év őszén mélyszántást végeztek a lelőhely területén s ez alkalommal egy sirt feldúltak. A megbolygatott sir környékét megtisztítva kiderült, hogy egy szórthamvas hatvani kultúrába tartozó sirt találtunk, melyet kövekkel raktak körül.

Érdy János megfigyelései több mint száz évvel később az eredeti lelőhelyen fényesen beigazolódtak. A hamarosan meginduló ásatások fogják tisztázni az aszódi temető részletesebb problémáit is.

Az aszódi példa is arra ösztönöz, hogy a régi kutatók munkásságát fokozott megbecsülésben részesítsük.

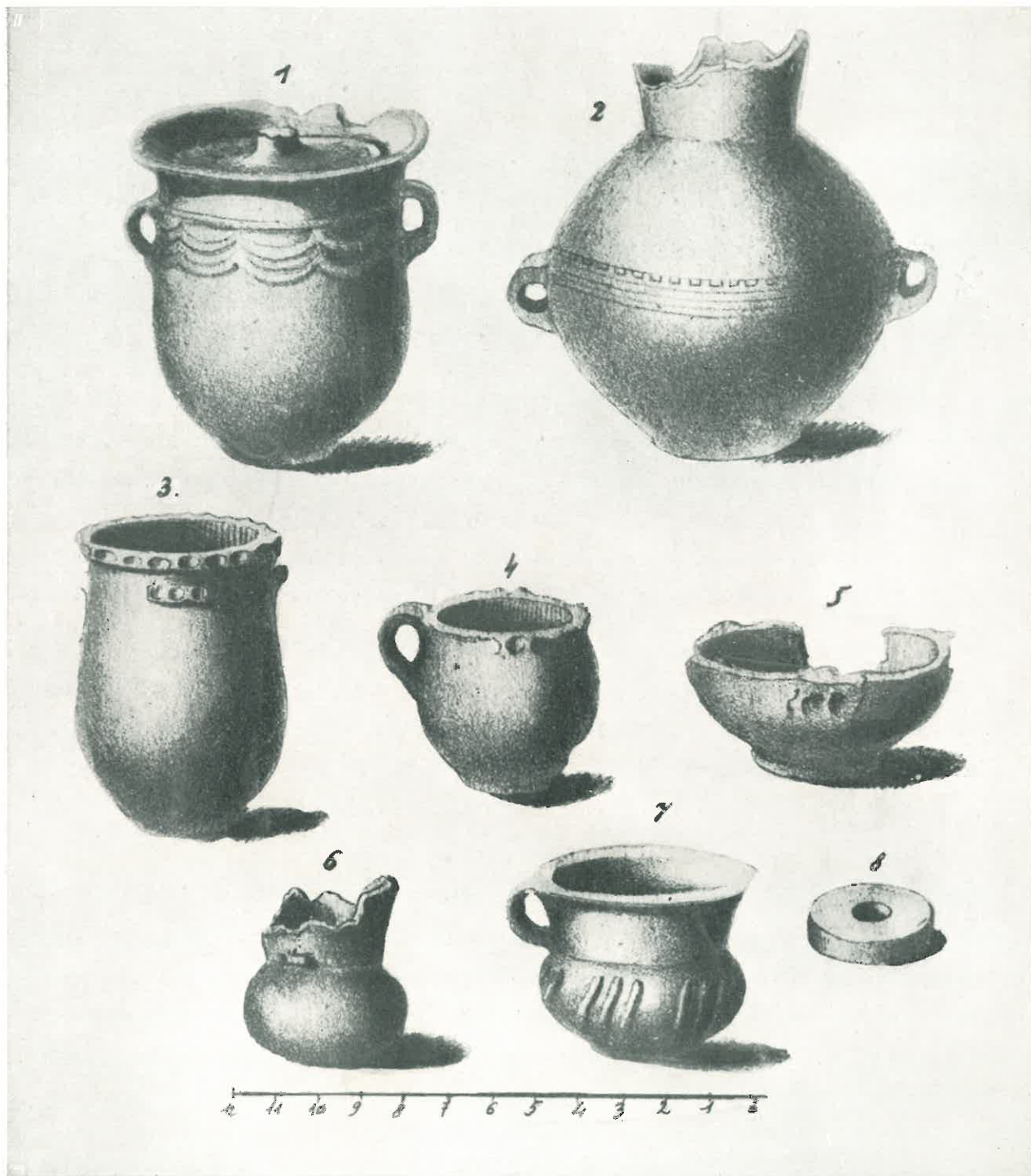
J e g y z e t e k

1. Banner J. - Jakabffy I., A Közép-Dunamédenca régészeti bibliográfiája a legrégibb időktől a XI. századik /Bp. 1954/.
2. Érdy J., Pilini pogány sírok. AK VIII /1871/ 77-78.
3. Us. Kelenföldi pogánysírok. AK II /1861/ 29-45.
4. Us. Az aszódi pogánysírokról. MTAÉ 1854. 131-140.

Neue Ergebnisse aus alten Ausgrabungen

Verfasser beschäftigt sich in dieser Abhandlung mit den Ausgrabungen von János Érdy. Érdy war der erste Forscher in Ungarn, der die entdeckten Gräber als historische Dokumente auszuwerten versuchte. Die genauen Angaben des Fundortes und die Beschreibung der Gräber zeigten den richtigen Weg zur Beglaubigung der im Jahre 1854 sozusagen systematisch freigelegten Brandschüttungsgräber der Hatvan-Kultur.

N. Kalicz

Aszód. Edények korabronzkori sírokból. Érdy János ásatása 1854-ben.
 Aszód. Frühbronzezeitliche Gefässe aus Gröber. Ausgegraben von János Érdy in 1854.